

О. В. Літвінова

*Луганськ, Східноукраїнський національний університет
ім. В. Даля*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОЯВИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ ГРУП НА МАКРОРІВНІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Диференціація гендерних соціальних груп в значній мірі пов'язана з укоріненими у суспільстві відмінностями у гендерних ролях. Ці відмінності мають яскраво виражену ієрархічну форму, основу якої історично обумовлюють різні види діяльності. Джерело диференціації гендерних ролей лежить у суспільному розподілі праці. На історично перших етапах цього розподілу вирішальну роль відігравали фізіологічні чинники. Таким чином, жінка завдяки своїй материнській ролі сприймалась як домашня хазяйка та мати, а чоловік – як добувач і захисник.

З образом та стилем життя корелюють ціннісні орієнтації цих двох великих соціальних груп. Для жіночої гендерної групи характерна орієнтація на приватну сферу, яка пов'язана із пріоритетами цінностей сім'ї. Чоловік, більше орієнтований на публічну сферу, має ціннісні орієнтації кар'єрного росту, збільшення капіталу та інше. Конкретне наповнення соціальних ролей, соціального статусу та пов'язаного із цим образу життя та стилю життя чоловіків та жінок в значній мірі залежало від типу суспільства.

Доцивілізований етап розвитку суспільства характеризується домінуванням жіночого начала – матріархату. Цьому сприяла форма полігамної сім'ї, яка фіксувала продовження роду тільки по жіночій лінії, а також передачу спадщини. В матріархатному типі суспільства саме жінка визнавалась головою сім'ї. З появою моногамної сім'ї, в якій можливо простежити батьківство, а також приватної власності та держави, материнське право поступається батьківському. Корінним образом змінюються відносини між статями. Влада, як центрально організоване та контрольне начало, переходить у розпорядження чоловіків і породжує патріархатний тип суспільства, який передбачає підлегле становище жінки в усіх сферах суспільного життя. В паріархатному суспільстві оформлюється сексуальна культура взаємовідносин статей, при якій жінці приписуються суворі обмеження її сексуальних контактів, формується по відношенні до жінки ціла система моральних імперативів, які регламентують її стан у соціумі.

В останній час відмічається зближення форм поведінки, яке засноване на диференціації чоловічих та жіночих ролей, виражено явище статево-рольової демократизації. Жорстка поляризація гендерних ролей стирається, відбувається ломка традиційних культурних стереотипів чоловічої та жіночої поведінки, сфери діяльності. Суспільне виробництво все менше підлегле розподілу на суто чоловічі та жіночі професії, наприклад, жінки-воєнні, чоловіки-домогосподарки, жіночий футбол та чоловіча аеробіка.

Відношення держави до гендерних груп знаходить відображення у соціальній політиці, яку проводить держава по відношенню до чоловіків та жінок, ця політика формує правовий та соціальний статус цих груп, регламентує їхнє взаємовідношення із суспільством. Тому, розкриваючи зміст соціальної політики, яка спрямована на гендерні групи, ми зможемо краще зрозуміти сутність гендерної ідеології патріархатного чи егалітарного типу.

Патріархатний тип політики – це політика, яка заснована на концепції певного розподілу функцій в сім'ї та суспільстві між чоловіком та жінкою. Характерними рисами патріархатної політики являються: відсторонення (обмеження) участі жінок у професійній діяльності; відсторонення (обмеження) доступу жінок до вищої освіти; орієнтація жіночої освіти на підготовку жінок до виконання функцій матері та хазяйки дому; відсторонення жінок від участі в політичному житті, обмеження їх доступу на рівень прийняття державних рішень; пропаганда ідеалу підлеглої, залежної жінки.

Егалітарна державна політика – це політика, в основу якої положено принцип створення рівних можливостей для самореалізації особистості в усіх соціальних сферах незалежно від її статевої належності. Основними напрямками егалітарної політики є: рівна участь жінок і чоловіків в усіх сферах професійної діяльності, включаючи управління державою; створення умов для максимального звільнення членів сім'ї від виконання рутинної домашньої роботи; розповсюдження державних пілг, пов'язаних з доглядом за дітьми на обох батьків; забезпечення рівного доступу обох статей до освіти, як необхідної умови досягнення гендерної рівності; подолання патріархатних стереотипів про чоловічі та жіночі ролі у суспільстві, створення сприятливої суспільної думки про гендерну рівність; побудова системи підготовки державних службовців, яка дозволяла б керівникам та фахівцям всіх рівнів вникати в сутність проблеми гендерної рівності.

Реалізація політики такого рівня передбачає існування правової бази для рішення гендерних проблем, створення арбітражу, комітетів, рад для подолання дискримінації за ознакою статі, відкриття в кожному міністерстві департаментів чи відділів, які б займались питаннями рівноправності статей, ведення науково-дослідної роботи з гендерної проблематики, створення достовірної, об'єктивної статистичної бази, яка б відображала становище обох статей, а не усереднені або сексистські дані.

Вирівнювання дисбалансу у взаємовідносинах статей повинно проявлятися у продуманій політиці держави, а також у загальній спрямованості розвитку того чи іншого суспільства. Всесвітній банк пропонує три складові частини стратегії по забезпеченню гендерної рівності: реформування соціальних інститутів з метою встановлення рівних прав та можливостей для чоловіків та жінок; створення сприятливих умов для економічного розвитку, в якому б посилювались стимули до рівного розподілу ресурсів та участі; прийняття активних політичних заходів з метою вирівнювання стійких гендерних невідповідностей у розпорядженні ресурсами і в можливостях відстоювати свої інтереси.

Одним із позитивних прикладів в досягненні гендерної рівності є Скандинавські країни. Їх гендерна політика заснована на позитивній соціальній політиці, яка охоплює все населення та системи заходів з допуску жінок до прийняття рішень на всіх щаблях влади через систему квот. Гендерної згоди на макрорівні можна добитися зусиллями, насамперед, самої держави, а також самими учасниками гендерної взаємодії, тобто жінок і чоловіків. Для її досягнення потрібна зміна не тільки свідомості чоловіків та жінок, але й суспільства, в якому вони живуть.

З 2004 році в Луганській області здійснюється гендерний аналіз обласного бюджету. За попередніми висновками фахівців, процедура затвердження основного бюджету не забезпечує рівноправну участь в ній чоловіків та жінок, що потенційно впливає на несправедливий розподіл доходів та витрат задля забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок у регіоні.

Статистичні розрахунки є невід'ємною частиною процесу досліджень. З погляду гендерної рівності, статистичні дані, диференційовані для різних гендерних груп, чітко вказують на наявні істотні відмінності у статусі чоловіків та жінок і дають змогу простежити, яким чином вони змінюються. Саме з цією метою в Луганській області зроблено спробу створення „Гендерного портрету” області. Так, відповідно до отриманих даних від Головного управління статистики¹:

- перевага жіночого населення області над чоловічим у співвідношенні: 53,5% до 46,5%;
- середня заробітна плата жінок складає 60,7% від заробітної плати чоловіків;
- представництво жінок в органах державної влади значно переважає кількість чоловіків (63,6%), проте 92% перших керівників – чоловіки;
- кількість безробітних жінок працездатного віку в області складає 69,8% загальної кількості безробітних;
- майже 10,2% безробітних жінок мають неповнолітніх дітей; 14,3% серед них – одинокі матері, які мають дітей віком до 14 років, або дітей-інвалідів;
- жінки в Луганській області мають досить високий освітній рівень: 66,6% жінок, зайнятих в економіці області, закінчили вищі навчальні заклади, в промисловості їх близько 40%;
- очікувана тривалість життя при народженні у жінок 73,3 роки, у чоловіків – 61,4 роки;
- кількість самогубств серед чоловіків у 5,2 рази перевищує кількість самогубств серед жінок (відповідно 638 та 127 випадків).

Для забезпечення конкурентної спроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках потрібно цілеспрямований комплекс заходів щодо підвищення рівні професійної підготовки і кваліфікації працівників, як жінок, так і чоловіків.

¹ Луганська обласна державна адміністрація : [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.loga.gov.ua/oda/pubkol>.